

א-10 אמרו לו לרבי יוחנן: (1)

"וישלהו מן המחנה" את הטמאים.

היינו, אחרים ששמעו בשמו, שאלו את רבי יוחנן: האם אמרת דבר זה? אמר להו: לא!

ורק אחריו כתיב הלאו, "ולא יטמאו את מחניהם".

והיינו, שחזר בו, ועתה הוא אינו סובר כן, כדלהלן.

ותנינא הכא במשנתנו, שהבא למקדש כשהוא טמא לוקה!

אמר רבה: האלוהים! [לשון שבועה], אכן אמרה רבי יוחנן. אלא שעתה הוא חזר בו! (2)

והיינו, מפני שהוא לאו שקדמו עשה, ואין זה לאו הניתק לעשה.

אך אליבא דאמת, הוא אינו צריך לחזור בו. שהרי מצינו דכתיבא בתורה לא תעשה שקדמו עשה, ובכל זאת תנינא שלוקה על הלאו הזה, ולא מנתקו העשה.

אלא מעתה, שמוכח כדבריו של רבי יוחנן במשנה, תקשה: אלא מאי טעמא קא הדר ביה, מדוע חזר בו רבי יוחנן?

ומוכח שכך היא ההלכה, שלוקין על לאו שקדמו עשה. ולא היה צריך רבי יוחנן לחזור בו.

ומתריצין: משום דקשיא ליה הדין שמצינו באונס אשה.

ומבארת הגמרא: כתיבא עשה הקודם ללאו

דתניא: האונס נערה בתולה יש עליו מצות עשה ומצות לא תעשה.

מצות עשה, לשאתה לאשה. שנאמר "לו

לעשה. אלא מפני שאין העשה מתקן את מה שכבר עבר, אלא נצטווה לצאת שלא להוסיף טומאה על טומאתו.

1. כך ביאר ריטב"א בשם רש"י. אך הוקשה לו השקלא וטריא בסוגיין, דאמרינן דהדר ביה משום דקשיא ליה למה אונס מנותק לעשה, ואילו למסקנא לרבי יוחנן מתריצין שבאונס כתיב ביה כל ימיו, ולא קשיא ליה. ונדחק ליישב, ולכן הביא פירוש רבותינו שאחרים שאלו לרבה בר בר חנה אם אמר בשם רבי יוחנן, ועל כך אמר לא וכו'.

ואת דברי רבה ביאר, דהוה אמינא דמשום שקדמו עשה עיקרו עשה הוא, ועל כך הוכיח ממשנתנו שחשוב לאו ולוקין עליו. [ובריטב"א הביאו דס"ד דהוי תיקון ללאו ע"ש].

2. ותמהו הראשונים איך יבאר רבי יוחנן שחזר בו את משנתנו? וכן הקשו לרב פפא שהסיק כן. וכתב בעל המאור שחייבי כריתות גמרינן דלוקין מ"לעיני לעיניך".

ותמה השער המלך, שסברת הרמב"ן שייכת גם בוהשיב את הגזילה שלא ימשיך בעבירה בגזל.

והרמב"ן במלחמות ה' ביאר, דסברי שאין המלקות בבא אל המקדש טמא משום שקדמו

ועיין קהילות יעקב [בסוף המסכת ובפסחים סי' ג'] שטמא מקדש אזהרתו בכל רגע, וכעת נאמר "וישלהו" שלא יעבור עוד, ולא על שעבר. אך בגזל, שעובר רק במעשה הגזילה, מסתבר שהעשה אחר זמן ניתן לתקן הלאו.

תהיה לאשה".

ומצות לא תעשה, שאסור לו לגרשה כל ימי חייו. שנאמר "לא יוכל לשלחה כל ימיו".

ואם נשאה האונס לאנוסתו, ואחר כך עבר וגירש אותה, ועבר בכך על הלאו שאסור לו לשלחה —

**אם ישראל הוא,** הרי הוא מחזיר אותה, ומתקן בכך את הלאו שעבר בגירושה, ואינו לוקה.

אך **אם כהן הוא** — הרי הוא לוקה, ואינו מחזיר אותה לאשה אחר גירושה, שהרי כהן אסור בגרושה.

והוקשה לרבי יוחנן: זה שאמרה הברייתא **שאם האונס ישראל הוא,** הרי הוא מחזיר את אנוסתו ואינו לוקה על גירושה — יש לתמוה:

**אמאי?** למה הוא אינו לוקה?

והרי לאו זה — **לא תעשה שקדמו עשה הוא!**

שהרי מצות "לו תהיה לאשה", נכתבה קודם ללאו "לא יוכל לשלחה כל ימיו", ואפשר לקיימה לפניו, ואם כן לילקי עליו!

וכיון שבכל זאת פוטרת אותו הברייתא ממלקות, לכן חזר בו רבי יוחנן מהכלל האומר "לאו שקדמו עשה לוקין עליו", והחשיבו ככל לאו הניתק לעשה, שאין לוקין עליו.

**אמר עולא:** ישראל שאנס נערה בתולה, וגירשה, יחזירנה ולא ילקה, היות שהעשה נכתב כדי לנתק את הלאו. ואף שהקדים הכתוב את העשה ללאו, לא הוצרך לכתבו לגופו, שהרי כדי לחייבו לשאתה לאשה אין צורך בפסוק זה, כי —

**לא יאמר הכתוב "לו תהיה לאשה" באונס** נערה בתולה, **וליאמר** ונלמד את המצוה לשאתה לאשה בקל וחומר **ממוציא שם רע** [על האשה שנשא בכך שהוא טוען שלא מצא לה בתולים, וזינתה תחתיו בזמן שהיתה מאורסת לו ושהתה בבית אביה]:

**ומה מוציא שם רע, שלא עשה מעשה,** אלא רק העליל עליה כדיבור, **אמר רחמנא** מצות עשה "לו תהיה לאשה" —

**האונס** אשה, שעשה בה מעשה — **לא כל שכן** שחייב לקחתה לאשה לכל ימיו!

ובהכרח שפסוק זה מיותר הוא, וללמד דבר חידוש הוא בא.

והשער המלך הקשה, שגם באונס יש לומר שהעשה נאמר שלא יוסיף חטא.

ועל כך כבר כתב ריטב"א שהתיקון בחזרה, שלא הועילו מעשיו, ונפטר בכך למפרע. ובקהילות יעקב חילק באונס כגזל כנ"ל.

ועיין חזון איש [או"ח קי"ח ח'] דמהרמב"ם לא משמע כן. שלא מנה חמץ בין הלוקים שלא קיימו העשה.

ועיין רע"ק לגבי חמץ בפסח, דהר"מ כתב דלוקה, והיינו מסברא זו דעובר כל רגע. [ועיין שאג"א סי' פ"ג].

ועיין פני יהושע דבהוה אמינא מייתו ראיה לרבי יוחנן דאין פטור ניתק לעשה משום גזה"כ, דלא דמי ללאו דחסימה, אלא מסברא דתיקון הלאו, ולכן בקדמו לוקה, ולכן לא איכפת לו שאין העשה מתקן. כי ממה שלוקה על לאו שיש

לא גמר בקל וחומר, משום דאיכא למיפרך, לאידך גיסא:

מה לאונם, שכן עשה מעשה ולכן חייב לכנסה, ואי אפשר ללמוד ממנו לחייב מוציא שם רע, שלא עשה מעשה.

ומתריצין: אלא, באופן אחר אפשר ללמוד שמנתק העשה את הלאו —

שהרי אף אם לא יאמר הכתוב "לו תהיה לאשה" במוציא שם רע, היינו יודעים זאת, שהרי אשתו היא, שהוצאת השם רע היא אחר שקדשה ונשאה.

ולמה נאמר? —

אם אינו ענין למוציא שם רע — תנהו ענין לאונם.

ואם אינו ענין לפניו — תנהו ענין לאחריו, שאונס שגירש חייב להחזיר, ובכך יתקן את הלאו.

ומקשינן: ואימא, אם אינו ענין לפניו דמוציא שם רע שהרי אשתו היא, תנהו ענין לאחריו דידיה.

שאם גירש מוציא שם רע את אשתו, חייב להחזירה, ולומר דלא לקי, שהרי בכך מתקן את איסורו.

ושוב יקשה, מנין שאונס מתקן את איסורו כשמחזיר גרושתו, והרי אין בו עשה נפרד לאחר הלאו.

ומתריצין: אין הכי נמי, שהעשה הנאמר במוציא שם רע, בא לחייבו להחזיר את

ואם אינו ענין ללמד על האמור לפניו לקחתה, לפני הגירושים, תנהו ענין לאחריו, לומר שאף אם גירש יחזיר, וכיון שנכתב העשה לצורך תיקון הלאו, אין לוקין על הלאו, אף שקדמו העשה בכתיבה ובקיום.

ומקשינן: ואכתי, אונס ממוציא שם רע לא גמר, דאיכא למיפרך:

מה למוציא שם רע שמצינו בו חומר מאונס, שכן לוקה ומשלם!

ולכן אי אפשר ללמוד ממנו לחייב אונס הקל ממנו לכנסו את אנוסתו, ולפיכך הוצרכה התורה לכתוב בו ולו תהיה לאשה, ואינו עשה המנתק את הלאו, וילקה.

ומתריצין: ילפינן לנתק את הלאו באופן אחר —

אלא, לא יאמר "לו תהיה לאשה" במוציא שם רע, וליגמר מאונס, בקל וחומר:

ומה אונם, שאינו לוקה ומשלם, אמר רחמנא "ולא תהיה לאשה". מוציא שם רע, שלוקה ומשלם, לא כל שכן שחייב לכונסה.

ועל כרחך ללמד בא, ולמה נאמר במוציא שם רע?

אם אינו ענין למוציא שם רע, שהרי הוא נלמד בקל וחומר, תנהו ענין לאונם.

ואם אינו ענין לפניו, דכתיב מפורש, תנהו ענין לאחריו. שאף אם גירשה יחזירנה כל ימיו, ובכך ניתק הלאו לעשה.

ושוב מקשינן: ומוציא שם רע מאונס נמי

בו עשה, חזינן דאין צריך דומיא דלאו דחסימה.

אשתו אם גרשה ולתקן את איסורו.

**ואתי אונס, וגמר מיניה** שאם החזירה אינו לוקה, כמו שמצינו במוציא שם רע.

והוינן בה: **במאי גמר מיניה?**

**אי בקל וחומר** ממוציא שם רע שלוקה ומשלם, ואפילו הכי אם גרשה אינו לוקה, כל שכן אונס שאינו לוקה, שלא ילקה על גירושיה.<sup>(3)</sup>

**אי במה מצינו**, ששניהם דומין —

בכל אופן שהוא, **איכא למפרך:**

**מה למוציא שם רע, שכן לא עשה מעשה**, ואינו דומה לאונס, ואי אפשר ללמוד ממנו בקל וחומר לאונס.

**אלא אמר רבא**, הא דתניא אונס שגירש מחזיר ואינו לוקה, טעמו משום דלאו הניתק לעשה הוא.

ודייקין מכך שהוסיפה התורה לחייבו **”כל ימיו”**, ואף שהוא בכלל לא יוכל לשלחה, דמשמע שבא הכתוב ללמדנו שהצווי הוא, שלא תהיה משולחת ממנו כל ימיו, אלא **בעמוד והחזר קאי**. וכל הפסוק נסוב על המגרש, שלו תהיה לאשה אם שלחה, שלא יהיו השלוחין לכל חייו, הרי שהעשה בא אחר הלאו, ומתקנו.

**וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: כל ימיו בעמוד והחזר.**

והדרינן לריש סוגיין:

**אמר ליה רב פפא לרבא:** לרבי יוחנן דאמר דלוקין על לאו שקדמו עשה,

תקשי לכאורה: הא **לא דמי לאויה ללאו דחסימה**, שממנו למדים על איזה לאו לוקין, שהוא סמוך לפרשת מלקות, וכיון שבו אין עשה, מנלן שלוקין על לאו שיש בו עשה ואפילו קדמו?<sup>(4)</sup>

דחסימה, ורק כשעבר על העשה, וכאילו אינו לוקה על הלאו והיינו טעמא דקדמו עשה פטור. ואף ל**רמב”ן**, שיכול לתקן את עצם הלאו כקיום העשה, טעמו לפטור ממלקות, הוא משום דלא דמי ללאו דחסימה.

ובברוך טעם [שער ב'] האריך בזה עיי”ש. ולענין תקון הלאו על ידי העשה, אם חשוב כאילו לא עבר בלאו, יתכן והדובר תלוי במחלוקת בעה”מ ורמב”ן הנ”ל.

ותוס’ בפסחים [כט ב] כתב, שהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר על כל יראה, היות והוא ניתק לעשה.

ומאד תמה עליהם **בשאגת אריה** [פ”א] דהעשה רק פוטר ממלקות אבל האיסור קיים. וביומא לו א, אמר רבי עקיבא שעולה באה

3. **הב”ח** גורס אי בקל וחומר, איכא למפרך מה למוש”ר שכן עשה מעשה. ואי במה מצינו איכא למפרך כדפרכינן. ובפנים ביארנו כגירסת הגמרא.

4. משמע דמקשינן כן רק על לאו שקדמו עשה. ואין זה הטעם של ניתק לעשה, דיש סברא בתיוקן הלאו [עיינן פני יהושע לעיל].

אך **לעיל יג ב** מבואר בגמרא שאף ניתק לעשה טעמו דלא דמי ללאו דחסימה.

וכן מבואר **ברש”י פסחים** [פד א] שהעשה הוא ענשו של לאו, ועוד דלא דמי ללאו דחסימה.

ועיין **בבעל המאור** דלמ”ד בטלו, משום שהעשה הבא עם הלאו לא הווי דומיא דלאו

לפי שסבר, אין גמר עבירת הלאו נעשית עד שמבטל גם את העשה. ולדבריו, ניחא הא דאונס יש לו תקנה כל ימיו להחזירה, ואינו לוקה אלא אם הדירה בהנאה, בנדר שאין לו הפרה, וביטל את האפשרות להחזירה.

**אלא למאן דאמר** שחיוב המלקות בלאו הניתק לעשה חל משעה שעבר את הלאו, אלא, כיון שיש לו אפשרות לקיים מצות עשה ולעקור בכך את חיוב המלקות, לכן תלוי הדבר בקיימו ולא קיימו, שכאשר נקרא לבית דין, יכול הוא לקיים את העשה ולהפטר מהמלקות, ואם יסרב לקיים הרי הוא לוקה. ולדבריו יקשה בעשה דאונס, ד"לו תהיה לאשה כל ימיו", **מאי איכא למימר?** (5)

שאי אפשר לומר כרבא, שכל ימיו בעמוד והחזר קאי, דהרי אם כשיבוא לבית דין יסרב להחזירה מיד, ילקוהו.

[ולשיטתו, אין באפשרותו של החוטא לומר שיקיים לאחר זמן, שהרי לוקה על שאינו מקיים, ואם יוכל לדחות את הקיום, הרי לעולם לא ילקה].

ומתריצין, **מידי הוא טעמא**, הלא לא הוצרך ב-10 לדרוש ש"כל ימיו בעמוד והחזר קאי" **אלא לרבי יוחנן**, מפני שסבר שלא תעשה שקדמו

**אמר ליה רבא: וכי משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא** כתוספת על הלאו, **מגרע גרע?**

הרי ודאי, שתוספת העשה אינו מחלקו מלאו דחסימה!

ומקשינן: **אי הכי**, אף לאו שניתק לעשה נמי לימא סברא זו: **וכי משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא, מגרע גרע?** ולמה אינו לוקה.

**אמר ליה רבא, ההוא עשה** אינו מחזק הלאו, אלא לנתוקי לאו הוא דאתא. כיון שאינו מתקיים רק אחר עשיית הלאו, על כרחך לתקנו ולנתקו ממלקות הוא בא, ולכן אין לוקין עליו.

ומקשינן לרבא, דאמר שהעשה "לו תהיה לאשה", מעמיד את האונס בעמוד והחזר כל ימיו, ואינו לוקה לעולם, לפי שיכול לומר שרוצה להחזירה.

אמנם, הניחא למאן דאמר לקמן, שחיוב מלקות על לאו הניתק לעשה תלוי בכיטולו ולא ביטלו.

כי אם ביטל בידים את האפשרות לקיים את העשה המנתק, הרי הוא לוקה, ואם לא ביטל את העשה, פטור אף על פי שלא קיימו.

דלתקן הלאו נוסף העשה, דהניחא למ"ד קיימו, דאם לא קיימו לוקה אף שלא ביטל בידים, מובן, דהעשה מתקן את הלאו, אך למ"ד דבטלו בידים דוקא לוקה, יקשה, דהרי אף כשאינו יכול לקיימו אינו לוקה, אף שאין מתקן את הלאו. ומתריצין, דאמר רבי יוחנן, קיימו ולא קיימו, וריש לקיש חולק עליו.

על לאו הניתק לעשה. ומשמע דאיירי כשכבר קיים העשה.

5. גירסתנו כרש"י ותוס', אך ר"ח רמב"ן ריטב"א, וי"א שגם הרמב"ם (עי' כס"מ סנהדרין פט"ז ה"ב, ולח"מ פ"ח) גרסו ברבי יוחנן קיימו ולא קיימו, ולכן ביארו שקושיית הגמרא על רבא, דביאר הפטור דניתק לעשה,